

Berichten uit De Gouden Cirkel

JUNI 2026

Geachte leden en relaties van De Gouden Cirkel,

In deze laatste Berichten voor de vakantie vindt u de aankondiging van de komende bijeenkomst over dorpen binnen Breda, een uitgebreide terugblik op de laatste bijeenkomst, waarbij Janna Coomans en Frans Gooskens ons meenamen naar de middeleeuwen en op de boekpresentatie van *De Oost* in Breda, in Stedelijk Museum Breda. We sluiten af met een oproep van het bestuur.

Veel leesplezier gewenst!

Met vriendelijke groet,
Peter van den Heuvel

TWEE DORPEN BINNEN DE GEMEENTE BREDA

Stadsociëteit De Gouden Cirkel organiseert op maandag 29 juni een bijeenkomst over twee dorpen binnen de gemeente Breda: Princenhage en Ginneken. Deze bijeenkomst vindt plaats in De Avenue, begint om 20 uur en is gratis toegankelijk.

Rini van der Linden, voorzitter van Princenhaags Museum, spreekt over Princenhage, dat een lange geschiedenis kent. Al in de 12e eeuw wordt het genoemd. Uit deze geschiedenis zal hij een aantal hoogtepunten benoemen. Ook zal hij de in 1927 ingezette annexatie door de stad Breda aanhalen en aangeven wat Princenhage als dorp daarvan heeft ondervonden. Nu is het een prima deel van de Gemeente Breda om in te wonen, maar dat is niet altijd zo geweest.

Henk van Arendonk, emeritus hoogleraar fiscaal recht, bespreekt de annexatie van het Ginneken per 1 januari 1942 en die gepaard is gegaan met een felle strijd, zowel voor 1942 als ook nog daarna. Het annexatieverhaal van Breda met de drie randgemeenten Ginneken en Bavel, Princenhage en Teteringen kent een geschiedenis van meer dan honderd jaar. Is het Ginneken na de annexatie 't Ginneken gebleven?

JANNA COOMANS EN FRANS GOOSKENS OVER DE MIDDELEEUEWEN

door Nancy Jongsma

De bijeenkomst op 1 juni werd geopend door Dr. Janna Coomans, Historisch onderzoeker aan de Universiteit van Utrecht.

Zij sprak over haar laatste boek: *Dievenland: overleven in de Middeleeuwen* waarmee ze de Libris Geschiedenis Prijs 2025 won. Haar belangstelling voor de middeleeuwen had ze al als kind. Ze was al gek op historische kinderboeken. En vervolgens heeft ze daar haar studie van gemaakt.

Wanneer de middeleeuwen: ongeveer 500-1500 na Chr.

De gedachte dat er in de middeleeuwen een slechte hygiëne was, wat toch bij de meesten in het achterhoofd zit, klopt niet helemaal. Er waren zeker toen al badhuizen. Welke naast een hygiënische functie ook een sociale functie hadden. Het water kwam uit putten, regenwater en

grachten. Je kunt bijna stellen dat het nu in de wereld meer vervuild is dan in de middeleeuwen. Er is nu veel meer overlast.

In haar onderzoeken kwam vooral naar voren; de kwetsbaarheid van mensen, is er genoeg te eten, waar wonen en werken? Er was een grote bestaansonzekerheid.

De straffen waren anders, veel boetes en ook doodstraf. Ook steenboetes kwamen veelvuldig voor: Een **steenboete** is een [boete in natura](#) ([stenen](#)) die veelal tussen de 14e en de 17e eeuw werd opgelegd door met name Nederlandse steden. De boete varieerde van circa duizend tot tientallen duizenden stenen. In sommige gevallen werd het aantal stenen in muurlengte (in [roeden](#)) of volume (in [last](#)) uitgedrukt.

Uiteraard de gegoede burgerij bleef waar men woonde, er was echter een hele grote mobiele groep mensen. Altijd op zoek naar werk, bestaansonzekerheid.

Er waren geen banken, dus alles wat je bezat was je rijkdom.

Wat werd het meest gestolen: Geld (buidels aan de gordel) vandaar de buidelsnijders

Kleding, hoofddeksel en schoenen

Huisraad

Stoffen.

De dievenbende was geen onderwereld, men was arm. Een voorbeeld is het schilderij De marskramer van Jeroen Bosch.

Vervolgens vertelde Janna nog diverse voorbeelden: Otto Willemsz die offerblokken leegroofde, Kloostertuinen als doelwit etc. zie het boek!

Hoe ging het berechtingen? Hulp van anderen, advocaten waren niet. Mildere straffen door bv oorafsnijdingen, en de hulp van FAEM.

Eindconclusie: We weten wat meer over de leefwerelden in de middeleeuwen, Men was kwetsbaar, er was een groot verschil tussen de mobiele gemeenschap en de gevestigde orde. En men had een totaal andere houding tegenover spullen en bezittingen.

Met deze laatste opmerking sloot Janna af: laten wij nu wat meer waarde hechten aan spullen.

Historicus Frans Gooskens sloot aan bij de lezing van Janna Coomans door in te gaan op de Bredase middeleeuwen. Dit via de bewaard gebleven stadsrekeningen. Deze rekeningen zijn bewaard gebleven vanaf het jaar 1492 en lopen door tot 1800. Het zijn grote lijvige registers in perkamenten banden, allemaal handgeschreven. Gooskens heeft – op verzoek van het stadsarchief – de rekeningen al eerder bestudeerd om te kijken of de stad inkomsten heeft gehad uit slavernij of koloniën. Dat bleek niet zo te zijn. Hij vond wel andere bijzondere zaken.

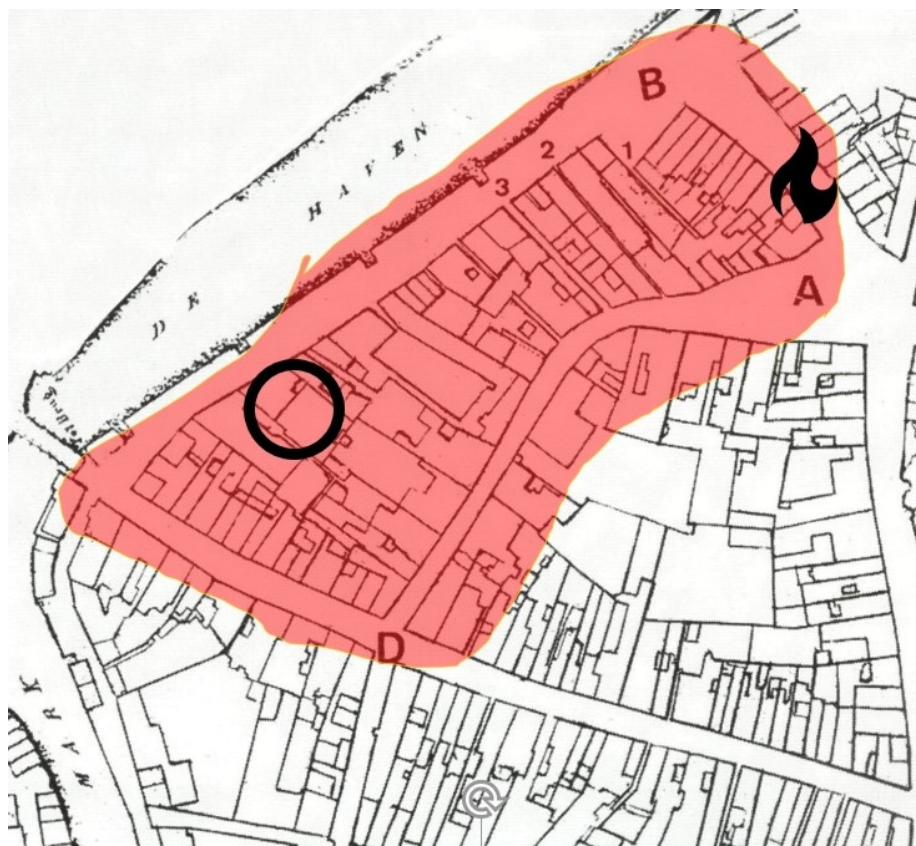

Eerst ging hij kort in op de stadsbrand van 1490. In de stadsrekening van 1492 is terug te vinden dat er 120 huizen verbrand zijn in het gebied tussen de Vismarktstraat en de Tolbrugstraat. De stad gaf daarna subsidies voor herbouw, maar dan wel met de voorwaarde dat de daken bedekt werden met stenen leien. En niet meer met het brandgevaarlijke stro. Een van de verbrande panden, gelegen bij de Haven, was het stedelijk badhuis: de stove. Middeleeuwse Bredanaars namen hier geregeld een bad. Een paar inwonende dames zorgden voor het warme water en de badgasten.

In de stadsrekening van 1625 vond Frans Gooskens, geheel onverwacht, verwijzingen naar inmiddels verdwenen middeleeuwse kapellen. Dit betrof de Anthoniuskapel aan het einde van de Haagdijk bij de Fellenoot en de Sint Janskapel op de hoek Halstraat, Grote Markt en Sint Jansstraat.

De Anthoniuskapel was na het Turfschip heringericht als woning en werd verhuurd door de stad. Vandaar dat de kapel in de stadsrekening voorkwam. De kapel gaat terug tot 1382. In dat jaar werden de bewoners van de Fellenoot, door het aanroepen van de Heilige Anthonius Abt, beschermd tegen de pest. Uit dankbaarheid bouwden ze een kapel voor deze heilige. Eind 17^e eeuw is de kapel gesloopt bij een uitbreiding van de vestingwerken rond de stad.

De Sint Janskapel stond in de stadsrekening van 1625 omdat de stad een groot perceel grond langs de Halstraat had gekocht. Dit perceel lag achter de Sint Janskapel en had toebehoord aan de ridderorde van Johanniters. De Johanniters hadden hun hoofdkwartier in Malta en hadden over heel Europa domeinen om de strijd tegen de Turken te financieren. Uiteindelijk was hun doel het Heilige Land te heroveren. Ook rond Breda hadden de Johanniters domeinen: in Oosterhout en Alphen. Zeker vanaf 1350 was de Sint Janskapel het administratieve centrum van hun Brabantse domeinen. Rond 1621 verkopen de Johanniters al hun Brabantse bezit aan de Nassaus. De Sint Janskapel zal dan later een militaire functie krijgen en opnieuw worden opgebouwd.

Omvang van de stadsbrand van 1490 op basis van de stadsrekeningen. Met een vlam het begin van de stadsbrand aangegeven. Met een cirkel de plaats van het middeleeuwse badhuis langs de Haven.

Vogelvluchtplattegrond van Breda in 1600 door zilversmid Elias Marcus. Met een pijl is de locatie aangegeven van de Anthoniuskapel helemaal aan het einde van de Haagdijk in het buurtschap Fellenoord

Op de hoek van de Halstraat en de Sint Janstraat staat nu een gebouw uit de 18^e eeuw. Rond 1350 werd op deze locatie door de ridderorde van de Johannieters de Sint Janskapel gebouwd. Het hele perceel aan de oostkant van de Halstraat was in hun handen. In 1614 kocht de stad Breda het perceel. Alleen de kapel behielden de Johannieters voorlopig.

BOEKPRESENTATIE DE OOST IN BREDA

Met zo'n 70 belangstellenden was het auditorium van Stedelijk Museum Breda goed gevuld met leden van De Gouden Cirkel en Vrienden van Stedelijk Museum Breda. Ze waren aanwezig bij de presentatie van *De Oost in Breda Twee eeuwen koloniale banden*. Dit boek, geschreven door historicus Wim Klinkert, is de nieuwste publicatie van De Gouden Cirkel, waar we bijzonder trots op zijn.

Bivak in 1898, tijdens de Atjeh-oorlog. Deze veldtocht in Pidjé vormde, onder bevel van kolonel Van Heutsz (links zittend achter de tafel), een keerpunt in deze oorlog. Staande uiterst links zien we Christiaan Snouck Hurgronje, een groot kenner van Atjeh en de belangrijkste adviseur van Van Heutsz. Snouck was zijn opleiding ooit begonnen aan de hbs in Breda.

De Oost in Breda

Twee eeuwen koloniale banden

Wim Klinkert

Stadssociëteit De Gouden Cirkel

Na de opening door voorzitter Erik Kooij was het woord aan Dingeman Kuilman, de directeur van het Museum, die aan de hand van een aantal beelden sprak over slavernij, die ook in onze contreien zijn sporen naliet.

Vervolgens interviewde Peter van den Heuvel de schrijver, die daarna enkele afbeeldingen uit het boek toelichtte. Dit bood inzicht in de achtergronden van het boek en thema's die erin aan de orde komen: de centrale rol van de KMA in de relatie met de Oost, de jubelstemming over "ons Indië" en de afkeer van de oorlogen daar, de zusters van de Hendrikstraat, die geloof en gezondheidszorg brachten, eten, drinken en feestten met een oosters tintje, de repatriëring van Indische Nederlanders en de opvang van Molukkers.

Erik Kooij sloot af met een persoonlijke reflectie op de geschiedenis die in het boek verhaald wordt. Met vele anderen constateerde hij dat hij er bijzonder weinig van wist en dat het boek voor hem veel zaken op hun plaats deed vallen. Wim Klinkert signeerde tenslotte het boek tijdens het drankje na afloop.

Het boek is te koop tijdens onze maandelijkse bijeenkomsten in De Avenue en bij de Bredase boekhandels: Van Kemenade & Hollaers, De Vrije Boekhandel en Libris Boekhandel Buitelaar. Het kost € 24,95.

VERSTERKING VAN HET BESTUUR

Het bestuur is op zoek naar versterking. Het gaat in de eerste plaats om ontlasting van Erik Kooij (momenteel voorzitter en penningmeester) van de taken die met het penningmeesterschap samenhangen en ontlasting van Peter van den Heuvel (communicatie).

Een nieuwe penningmeester is welkom als bestuurslid, maar het is ook mogelijk dat iemand het innen van de contributie als taak op zicht neemt (de piek ligt in het eerste kwartaal van het jaar) of iemand die geen bestuurslid wil worden, maar wél bereid is de financiële administratie te verzorgen.

Daarnaast willen we onze website vernieuwen en ook daarbij kan met name Peter hulp gebruiken. Wij zien deze vernieuwing als een project dat na verloop van tijd gereed is. Wanneer iemand ons daarbij zou kunnen ondersteunen, dan zou dat heel fijn zijn.

Mocht u ons als bestuurslid of als projectmatige ondersteuner van dienst wilt zijn, neem dan voor meer informatie contact op met Erik Kooij voorzitterdegoudencirkel@gmail.com.

Deze e-mail is verstuurd aan {{email}}. • Als u geen nieuwsbrief meer wilt ontvangen, kunt u zich [hier afmelden](#). • U kunt ook uw [gegevens inzien en wijzigen](#). • Voor een goede ontvangst voegt u stadssocieteit-de-gouden-cirkel@send.laposta.email toe aan uw adresboek.

